Ціннісні смисли суспільного порозуміння в Україні

Тетяна Комарова, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

Ціннісні смисли розглядаються у контексті динаміки політичної системи України в інформаційну епоху. Стабільність політичної системи значною мірою залежить від її здатності ефективно реагувати на виклики, адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх змін. Зазначено важливість для нормального функціонування країни об'єктивних соціально-економічних показників, вибору пріоритетів державної політики та наявності загальних, визнаних більшістю громадян, соціокультурних та духовних цінностей і смислів. Увагу сконцентровано на одному з ключових факторів стабілізації – збереженні та посиленні загальнонаціонального порозуміння стосовно головних загальнонаціональних завдань розвитку, цілей та аксіологічних смислів. Необхідною умовою стабільного розвитку є формування інформаційного простору, що відповідає головним цінностям загальнонаціонального соціокультурного поля. У свою чергу, цей простір має позитивний і негативний бік, а отже, несе певні ризики. Підкреслено, що для набуття сталого стану суспільства важливо гармонізувати виклики, пов'язані як з традицією, так і з інноваціями. Виявлено специфіку протиріч між цими складовими за сучасних українських умов. Проаналізовано контент аксіологічних настанов, що є пріоритетними для формування стабільності як суспільства, так і політичного режиму, що надасть змогу ефективно опиратися деструктивним факторам. Розглядаються дві моделі політичної стабільності (тотальна та динамічна) суспільства та їхні характеристики. Вказано на сучасний стан характеру дестабілізації українського суспільства: критично підвищилось значення фактору випадковості на тлі втрати владою важливих регулюючих та контрольних функцій.

Ключові слова: політична стабільність, фактори та моделі стабільності, соціокультурний простір, адаптивність, ціннісний розкол, ефективність

Value senses of public understanding in Ukraine

Tetiana Komarova, V. N. Karazin Kharkiv National University

Value senses are considered in the context of dynamics of Ukraine's political system in information epoch. Stability of a political system depends on its ability to respond effectively to challenges, to adapt to internal and external changes. The importance of objective socio-economic indicators, choice of priorities of state policy and availability of common, recognized by majority of citizens, socio-cultural and spiritual values and meanings for normal functioning of the country are emphasized. Attention is focused on one of the key factors of stabilization – maintaining and enhancing of national understanding concerning major national development tasks, goals and axiological meanings. A necessary condition for stable development is formation of an information space that corresponds to main values of national socio-cultural field. This space, in turn, has its positive and negative sides, and therefore carries some risks. The necessity for creation an effective model of value senses of public understanding of a complex approach, which provides ensuring of freedom as a security by the state. It is emphasized that it is important to harmonize challenges related to both tradition and innovations in order to achieve a stable state of society.

The specific contradictions between these components under the present Ukrainian conditions are revealed. The content of axiological guidelines, which are priority for forming stability of both society and political regime, was analyzed. Two models of political stability (total and dynamic) of society and their characteristics are considered. The current state of destabilization of Ukrainian society is indicated: significance of the contingency factor has increased critically and the important regulatory and controlling functions have been lost by the power. The need for authorities and society to work together to restore the original model of understanding that existed at the beginning of Ukraine's independence was noted.

Significant part of responsibility for this state of affairs, especially for widen the division in Ukrainian society, lays in domestic political elite, which, instead of mobilizing values in socio-political space and uniting the efforts of citizens around constructive development goals, seeks to rely on external support.

Keywords: political stability, factors and models of stability, socio-cultural space, adaptability, value division, efficiency

Ценностные смыслы общественного согласия в Украине

Татьяна Комарова, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина

Ценностные смыслы рассматриваются в контексте динамики политической системы Украины в информационную эпоху. В статье показано, что стабильность политической системы в значительной степени зависит от ее способности эффективно реагировать на вызовы, адаптироваться к внутренним и внешним изменениям. Подчеркивается важность для нормального функционирования страны объективных социально-экономических показателей, выбора приоритетов государственной политики и наличия общих, признанных большинством граждан, социокультурных ценностных смыслов. Внимание сконцентрировано на одном из ключевых факторов стабилизации – сохранении и усилении общенационального понимания главных общенациональных задач развития, целей и аксиологических смыслов. Необходимым условием стабильного развития является, в свою очередь, формирование информационного пространства, которое соответствует главным ценностям общенационального социокультурного поля. Это пространство несёт в себе как положительное, так и негативное содержание, а значит, является источником определенных рисков. Подчеркнуто, что для обретения устойчивого состояния общества важно гармонизировать вызовы, связанные как с традицией, так и с инновациями. Обнаружена специфика противоречий между этими составляющими в современных украинских условиях. Проанализирован контент аксиологических смыслов, приоритетных для формирования стабильности как общества, так и политического режима, что позволит эффективно оказывать сопротивление деструктивным факторам. Рассматриваются две модели политической стабильности (тотальная и динамическая) общества и их характеристики. Указано на современное состояние характера дестабилизации украинского общества: критически повысилось значение фактора случайности на фоне потери властью важных регулирующих и контрольных функций.

Ключевые слова: политическая стабильность, факторы и модели стабильности, социокультурное пространство, адаптивность, ценностный раскол, эффективность

Постановка проблеми

Сучасні умови процесу глобалізації висувають нові, більш жорсткі вимоги перед державою та суспільством та підвищують ризики для збереження стабільності, без чого не може бути й мови про перспективи розвитку. Цінність стабільності є одним із ключових критеріїв ефективної політики, про що наочно свідчить уся історія людства. Потужний потенціал інформаційного простору містить у собі як запобіжні, так і небезпечні чинники впливу на стабільність внутрішньополітичного становища держави, на усі складові політичної системи. Стабільність поєднує у собі, з одного боку, те, що система зберігає свої певні межі, можна сказати, підтримує специфіку моделі, з іншого – набуває адаптації через зміни та відповіді на постійні імпульси втрати рівноваги [1, с. 99]. Ця рівновага забезпечується за рахунок здатності політичних інститутів давати швидкі та адекватні відповіді на виклики розвитку. Крім того, вона потребує гармонізації викликів, пов'язаних як з традицією, так і з модернізацією.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить про недостатній обсяг досліджень у науковому політичному дискурсі аксіологічних смислів саме у площині питання стабілізації загалом та стосовно України, зокрема, дещо переважає увага

до інституційних факторів. Втім, розкрити зміст обраної проблеми допомагають роботи таких відомих науковців і мислителів, як Н. Макіавеллі, А. Лейпхарт, Г. Алмонд і С. Верба, Е. Гідденс, А. Панарін, М. Кастельс, С. Жданенко, В. Кривошеїн, Г. Малкіна та інших.

Мета дослідження – дослідити ціннісні смисли у контексті динаміки політичної системи України в інформаційну епоху та їхню роль у стабілізації/дестабілізації політичної системи, формуванні її здатності ефективно реагувати на виклики, адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх змін.

Виклад основного матеріалу

Стабільність є категорією, що визначається функціональними характеристиками системи, її техніко-технологічними особливостями, вибором інституційної моделі. Це «організаційне тіло» ефективної або неефективної (за умов відсутності стабільності) політики. Однак в історії політичної філософії є багато прикладів, що наголошують на якісному вимірі стабільності. Саме в ньому відбивається аксіологічна складова суспільної моделі: цінності, що є пріоритетними для суспільства, засади комунікативної взаємодії в межах політичного простору, вибір ціннісних смислів розвитку. Концентровано зміст критерію стабільності в

якісному вимірі становить наявність суспільного порозуміння стосовно основних цілей та цінностей розвитку. Для суспільства, що налаштовано на формування соціально комфортного простору, необхідною є згода як щодо стратегії політичного управління, так і його тактичних складових. На нашу думку, за сучасних умов інформаційного етапу розвитку, коли, як зауважує Е. Гідденс, миттєвий електронний зв'язок є не лише способом прискореної передачі інформації або новин, а й змінює саме життя людини [4, с. 28], і коли висувуються високі вимоги до творчого потенціалу людини, вкрай необхідним є забезпечення політичними інститутами держави свободи як безпеки для реалізації цього потенціалу. На цій основі може формуватися стала модель суспільного порозуміння.

Слід зауважити, що якісні показники стабільності можуть суперечити виміру безпеки для громадян. Тотальна стабільність, на відміну від динамічної моделі, не передбачає важливості широкого конструктивного порозуміння. Тотальна модель стабільності базується на ціннісному псевдосинтезі, який є паліативною неспроможністю суспільства та політичної системи сформувати якісно стає соціокультурне поле спільної ідентичності. За тотальної моделі вектор стабільності спільний ціннісний зміст розвитку суспільства підміняється штучно нав'язуваними (у тому числі інформаційними засобами) пріоритетами. Проведення цих пріоритетів забезпечується посіданням, з одного боку, технології відкритого примусу, а з іншого – застосуванням маніпулятивного впливу для просування ціннісного псевдосинтезу у суспільну свідомість.

Сьогодні проблема набуття стабільності динамічного типу в Україні критично загострилась. Загостреність ситуації зумовлена тим, що відсутність динамічної моделі стабільності призвела до найбільш несприятливих тенденцій для перспектив розвитку української державності, а саме: втрата владою контролю над певною частиною території держави, наявність громадянського протистояння та посилення тенденцій на прояви соціальних протестів у зв'язку з погіршенням соціально-економічної ситуації. Ці явища красномовно свідчать про вкрай небажану якість дестабілізації: непередбачуваність розвитку, тобто стан, коли вплив випадковості у розвитку критично підвищується. Тобто керованість соціальними процесами з боку влади значною мірою втрачена. На жаль, на нашу думку, останнім часом виявляється тенденція функціонування вла-

ди та суспільства саме у парадигмі дестабілізації та відсутності сталого суспільного порозуміння. Це, у свою чергу, не сприяє створенню умов для соціально-економічного зростання. Отже, перед українським суспільством і владою сьогодні постає нагальна потреба динамічної стабілізації, яка б дала змогу відновити стрижні керованості політичною системою та запобігти будь-якій можливості чергових майданів, вплив яких на сталий розвиток заздалегідь передбачити неможливо. Таке завдання стоїть і перед українськими експертами. Принципова неадекватність стратегічного аналізу, що переважає в середовищі професійних експертів і розробників доктрин, характеризується зневагою до гуманітарних вимірів та духовно-гуманітарного підґрунтя сучасних епохальних зсувів [13]. Як своєю чергою зауважує С. Жданенко, що дослідники інформаційної епохи «дедалі частіше відзначають, що неминуче проникнення інформації і знання в усі сфери людського буття несе за собою істотні світоглядні трансформації, оскільки збільшення інформаційних потоків обумовлює якість життя і соціальні зміни» [6, с. 99].

На початку набуття незалежності Україна мала велику стабілізуючу основу у наявності суспільного порозуміння. Ми можемо назвати цю модель порозуміння джерельною. Порозуміння стосувалося антитоталітарних настанов, тому що суспільство втомилось від духовної несвободи радянської моделі, а отже, обрало незалежний демократичний вектор розвитку. Майже одностайно українські громадяни сформували ціннісний вектор спільного соціокультурного поля. Зрозумілим є той факт, що українці обрали перспективи безпечної, конкурентоспроможної держави. Джерельна модель порозуміння характеризувалась високим рівнем патріотизму, підтримки держави. Напружені у соціально-економічному плані 1990-ті рр. все ж таки були відзначені прихильністю суспільства до визнання легітимності влади. Цінність для громадян незалежної держави, принципів демократії були для української влади справжньою «золотою акцією» та шансом для виправдання суспільних експектацій, надали час для маневрів. Однак сьогодні політична еліта та обрана нею модель політичної влади втратили більшу частку того, що джерельно мало українське суспільство. Варто навести такий вислів М. Кастельса: «Я не проповідую плаский політичний ландшафт, вільний від цінностей та пристрастей; мрії та проекти – це матеріал, з якого робляться соціальні зміни» [7, с. 487].

Політична практика минулого та сьогодення свідчать про використання владою технологій бінарних опозицій, побудови образів «друг – ворог», «свої – чужі» та принципу «переможець отримує все». Ця технологія надає можливості для швидкої мобілізації та адресно обраної за часом мобілізації електорату, однак у довгостроковій перспективі спрацьовує на зрощування розколів у суспільстві. Самий факт застосування політичною елітою «різного кольору» таких технологій свідчить про орієнтацію цих еліт на вузькогрупові та навіть приватні інтереси, що зрештою дозволяє їм набувати певного політичного капіталу, а не на суспільне порозуміння. Однак для суспільства, з одного боку, це означає відсутність ефективної політики та конструктивних пропозицій в аксіологічній площині. Ці технології підміняли прагматичні завдання ефективного керування творенням міфологемних образів та були своєрідною «втечею від свободи» (Е. Фромм) і зіграли свою деструктивну роль, що і призвело до розколу суспільства. А з іншого боку, влада виявилася неспроможною повною мірою брати на себе політичну відповідальність та шукає зовнішні сили для перекладання власної відповідальності. Таке ставлення еліти до свого призначення може пояснюватись не лише непрофесійністю, а й неперіоритетністю для неї національних інтересів, конструктивний зміст яких було підмінено цінностями та смислами соціального псевдосинтезу, що побудований на творенні міфологем та маніпуляціях, або ж навіть на безпосередньому обмані. Слід погодитись з думкою В. Кривошеїна, який досліджуючи сучасні політичні процеси, визначає, що сьогодні у сфері соціально-політичних відносин під впливом віртуалізації втрачають ефективність традиційні механізми зворотного зв'язку, спостерігається загальна деполітизація населення, зростає недовіра до державних інститутів [8, с. 8].

Відсутність позитивних результатів здійснюваної політики переводиться в інформаційному просторі суспільства до «сірої зони» замовчування, а на перший план висувуються проблеми та інформаційні приводи, які штучно конструюються та підсилюються владним впливом для своєрідного «перемикання» суспільної свідомості, відволікання від нагальних потреб розвитку та знаходження псевдопричин, які пояснюють відсутність прогресивних змін шляхом ефективної політики у вимірі гуманізму та людинолюбства. Отже, історія різних часів та політичні концепції таких авторів, як Каутілья – творець індійської

«Артхашастри», китайський філософ Шан Ян, флорентієць Макіавеллі, свідчать про те, що парадигма конфлікту найбільш корисна для політично неефективної влади, коли вона шукає вихід з ситуації кризи та власних прорахунків, які перекладаються на плечі народу. Для українських умов найбільш важливим є подолання негативної традиції використання управлінської парадигми конфлікту для набуття нібито стабільності, яка насправді не є ні конструктивною, ні тривалою, та звернення до парадигми згоди. Смислом та ціннісними складовими цієї парадигми є насамперед соціальна рівновага, реалізація гуманістичного розуміння свободи людини та свободи як справедливості. Сьогодні людиновимірна політика має спиратись не на вектор підтримки міфологем, а на створення істотних соціально-економічних умов для всебічного розвитку кожного громадянина.

Варто наголосити на тому, що парадигма згоди передбачає наявність суспільної згоди щодо ключових цінностей та цілей розвитку суспільства. Дуже актуальними є слова Макіавеллі про те, що государ повинен турбуватися постійно про те, щоб у народу було почуття необхідності у державі та державці [11, с. 56]. Можна згадати і таких відомих політологів, як Г. Алмонд і А. Лейпхарт, які звертали увагу на суспільство, де сфера суспільної згоди недостатньо сформована або взагалі відсутня. На їхню думку, по-перше, це є причиною перекосів у владі, спотворенні суспільно ефективних технологій функціонування влади. По-друге, це є причиною перманентної нестабільності таких суспільств. По-третє, набуття стабільності можливе лише за умов створення широких коаліцій у структурах влади (А. Лейпхарт) [9, с. 219], пошуку ціннісного синтезу та порозуміння (Г. Алмонд) [2, с. 126]. У ціннісно-сегментованих плюралістичних суспільствах (А. Лейпхарт) усі представники різних ціннісних уподобань повинні бути залучені до формування суспільного компромісу та, як наслідок, порозуміння [10, с. 89].

Для стабілізації політичного режиму необхідним є забезпечення морально-політичної та політико-правової відповідальності українських урядовців та політичної еліти загалом. Можна погодитись з формулюванням Г. М. Малкіної змісту морально-політичної відповідальності, яка є таким морально-психологічним станом суб'єктів політики, який полягає в розумінні ними сенсу та наслідків їхньої політичної діяльності. Політична відповідальність у моральному аспекті передбачає свідоме дотримання суб'єктом політики, у

першу чергу глави держави, норм політичного життя, його впевненість у правильності обраного політичного курсу, розуміння ним громадянського обов'язку, відчуття причетності до прийняття суспільно значущих рішень [12, с. 70]. Це, на нашу думку, є передумовою ефективної реалізації національних інтересів та формування загального порозуміння. Однак перше неможливо без реалізації механізмів політико-правової відповідальності, яка передбачає застосування щодо її суб'єкта формалізованих санкцій, які можуть мати кримінальний, адміністративний, дисциплінарний чи конституційний характер.

Саме домінування неформальних «правил гри», що сформувалися у процесі національного державотворення, спотворюють конкурентну логіку політичного змагання, котра виступає головним чинником інституціоналізації політичного ринку. Відповідно переважання політичного та соціально-економічного статусу неформальних інституціональних структур над формалізованими правовими нормами створює головну перешкоду процесам вітчизняної державно-політичної модернізації [5, с. 6].

Одним із вагомих важелів впровадження принципу політико-правової відповідальності є більш широке використання механізмів прямої демократії. Традиції останньої, як свідчить історія та сучасність, є, як виявилось, й досі актуальними. Цьому завданню можуть слугувати, на нашу думку, інститут відкличного референдуму за народною ініціативою щодо дострокового припинення повноважень президента України, упровадження імперативного мандату для депутатів із правом виборців відкликати свого депутата, навіть висловлювати недовіру політичним партіям, які не працюють задля національних інтересів. Ці інститути громадянської активності могли б бути законними і легітимними в очах усього суспільства шляхами оновлення влади та підтримки її політичної відповідальності.

Сьогодні для українського суспільства є життєво необхідним подолання розколу та розбрату. По-перше, на це впливає соціально-економічна ситуація; по-друге, відсутність у керівництва системного підходу для подолання цих та інших проблем. Безперечно, одним із важливих ціннісних смислів є забезпечення захисту території держави від зовнішніх загроз. Однак у вирішенні цієї проблеми наявна діалектика із внутрішньою стабільністю та порядком. Неможна заперечувати той факт, що внутрішньо стабільні держави та суспільства, що змогли випрацювати засади

порозуміння, є менш чутливими до зовнішніх загроз. Тому наздоганяюче вирішення проблем зовнішньої безпеки не повинно відкидати на другий план питання соціально-економічні, забезпечення конкурентоспроможності держави в усіх напрямках. Для України із населенням та потенціалом, що ще нещодавно забезпечувало її входження до тридцяти найбільш креативних країн світу [3, с. 44], саме людиновимірна політика, що спрямована на відновлення розвитку цього потенціалу, пов'язана із завданням входження до інформаційної цивілізації. Охорона здоров'я нації, освіта, наука, гідні сучасних вимог інформаційного суспільства умови життя для кожного, особливо підключення з боку держави та суспільства молоддю – це лише загальні вектори пошуку конструктивних політичних рішень, які б покращували стан цих сфер, і, аж ніяк не скорочували вже досягнуті позиції.

Висновки.

Для створення ефективної моделі ціннісних смислів суспільного порозуміння наявною є необхідність комплексного підходу, що передусім передбачає забезпечення державою свободи як безпеки. Значна частка відповідальності за такий стан речей, що характеризується поглибленням розколу в українському суспільстві, лежить на вітчизняній політичній еліті, яка замість мобілізації ціннісних смислів у соціополітичному просторі та об'єднання зусиль громадян навколо конструктивних завдань розвитку, й до сьогодні продовжує багато в чому реалізовувати неопатримональні практики, виявляє намагання спиратись на зовнішню підтримку. За таких умов, на нашу думку, необхідним для влади та суспільства є впровадження ціннісних смислів, щодо спільних зусиль відновлювати джерельну модель порозуміння, що існувала на початку набуття незалежності Україною.

Парадигма конфлікту найбільш корисна для політично неефективної влади, або ж за умов, коли влада шукає вихід з ситуації кризи та власних прорахунків, які перекладаються на плечі народу. Для українських умов найбільш важливим є подолання негативної традиції використання управлінської парадигми конфлікту для набуття нібито стабільності, яка насправді не є ні конструктивною, ні тривалою, та звернення до парадигми згоди. Ціннісними складовими цієї парадигми є насамперед соціальна рівновага, реалізація гуманістичного розуміння свободи людини і, зокрема, свободи як справедливості.

Для стабілізації та порозуміння не менш важливими є не лише практичні кроки, а й

формування інформаційного простору, спрямованого на підтримку ціннісних смислів суспільного розвитку, що поєднували б людей. Це конструктивні виміри безпеки, праці, власності, свободи, справедливості тощо. Необхідним, таким чином, є формування громадянського спільного соціокультурного поля, у цінностях якого стабільність держави та благополуччя кожної людини – взаємопов'язані категорії. Перевантаження інформаційного простору плеканням минулих взаємних образ, штучних міфологем, прояви агресії та нагнітан-

ня негативних очікувань справляють негативний вплив на стан та адаптивні можливості суспільної свідомості. Порозуміння будується на спільному духовному стрижні, на позитивних очікуваннях та впевненості у спільних вагомих минулих зверненнях. Інформаційний простір – це не лише сфера політики, він формується на підґрунті об'єктивної суспільної ситуації. Комунікативні можливості суспільства як на рівні міжлюдського спілкування, так і на рівні діалогу «влада – суспільство» в українських умовах потребують модернізації не менш інших сфер.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Авксентьева Т. Г. Политика и власть в информационную эпоху: украинский контекст : монография. Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2013. 324 с.
2. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии. *Полис*. 1991. № 4. С. 122–134.
3. Бердичевская М. Академическое болото. *Эксперт. Украина*. 2008. № 39 (182). С. 42–45.
4. Гиддэнс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / пер. с англ. Москва : Весь мир, 2004. 120 с.
5. Динаміка політичного режиму в Україні (прогностичний аспект): аналіт. доп. / за заг. ред. О.А. Фісуна ; рег. філіал НІСД у м. Харкові. Харків : Золоті сторінки, 2011. 116 с.
6. Жданенко С. Б. Моральні цінності суб'єкта діяльності в інформаційному суспільстві: трансформація й віртуалізація. *Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»*. 2018. № 3(38). С. 96–109.
7. Лейпхарт А. Многосоставные общества и демократические режимы. *Полис*. 1992. № 1–2. С. 217–225.
8. Лейпхарт А. Со-общественная демократия. *Полис*. 1992. № 3. С. 86–99.
9. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / пер. с англ. Москва : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
10. Кривошеїн В. Соціально-політичні ризики віртуалізації держави. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2019. Т. 22, № 12. С.5–14.
11. Макиавелли Н. Государь / пер. с ит. Москва : Планета, 1990. 84 с.
12. Малкіна Г. М. Інститут політичної відповідальності президента України. *Інститут президента України в системі державної влади України* : Матеріали наукової конференції. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. С. 69–74.
13. Панарин А. Стратегическая нестабильность XXI века. URL: https://royallib.com/book/panarin_aleksandr/strategicheskaya_nestabilnost_hhI_veka.html

REFERENCES

1. Avksentijeva, T. G. (2013). *Polityka i vlada v informacijnu epokhu: ukrajinsjkyj kontekst [Politics and government in the information epoch: the Ukrainian context]*. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina [in Ukrainian].
2. Almond, Gh., & Verba, S. (1991). Ghrzhdanskaja kuljtura y stablyjnostj demokratyy [Civic Culture and the Stability of Democracy]. *Polis*, 4, 122–134 [in Russian].
3. Berdychevskaja, M. (2008). Akademicheskoe boloto [Academic swamp]. *Ekspert. Ukrayna – Expert. Ukraine*, 39 (182), 42–45 [in Ukrainian].
4. Ghyddens, E. (2004). *Uskoljzajushhyj myr: kak ghllobalyzacyja menjaet nashu zhyznj [An elusive world: how globalization is changing our lives]*. Moskva: Vesj myr [in Russian].
5. Fisun, O. A. (Ed.). (2011). *Dynamika politychnogho rezhymu v Ukrajini (proghnoznyj aspekt) [Dynamics of the political regime in Ukraine (prognostic aspect)]*. Kharkiv : Zoloti storinky [in Ukrainian].
6. Zhdanenko, S. B. (2018). Moraljni cinnosti sub'jekta dijalnosti v informacijnomu suspiljstvi: transformacija j virtualizacija [Moral values of the subject in the informational suspension: transformation and virtualization]. *Visnyk Nacionaljnogho universytetu "Jurydychna akademija imeni Jaroslava Mudrogho" –The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University*, 3(38), 96–109 [in Ukrainian].
7. Lejpkhart, A. (1992). Mnoghosostavnie obshhestva y demokratycheskye rezhymy [Multiple Societies and Democratic Regimes]. *Polis*, 1–2, 217–225 [in Russian].
8. Lejpkhart, A. (1992). Co-общественная демократия [Co-public democracy]. *Polis*, 3, 86–99 [in Russian].

9. Kastel's, M. (2000). *Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshhestvo i kul'tura* [The Information Age: Economics, Society and Culture]. Moskva: GhU VShE [in Russian].
10. Kryvosheyin, V. V. (2019). Sotsialno-politychni ryzyky virtualizatsii derzhavy [Social and political risks of virtualization of s tate]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 22 (12), 5–14 [in Ukrainian].
11. Makyavelly, N. (1990). *Ghosudaryj* [Sovereign]. Moskva: Planeta [in Russian].
12. Malkina, G. M. (2014). Instytut politychnoji vidpovidalnosti prezydenta Ukrainy [Institute of Political Responsibility of the President of Ukraine]. Proceedings of Scientific Conference: *Instytut prezydenta Ukrainy v systemi derzhavnoji vlady Ukrainy – Institute of the President of Ukraine in the system of state power of Ukraine*. (pp. 69–74). Kyiv: Kyjivskyj universytet [in Ukrainian].
13. Panaryn, A. (2004). *Strateghycheskaja nestabil'nostj XX veka* [21st Century Strategic Instability]. Retrieved from https://royallib.com/book/panarin_aleksandr/strategicheskaya_nestabilnost_hhl_veka.html [in Russian].

Комарова Тетяна Геннадіївна

Кандидат політичних наук, доцент
Харківський національний університет ім.
В. Н. Каразіна
61022, Харків, майдан Свободи, 4

Email: t.komarova@karazin.ua

Komarova Tetyana

Ph.D. in Political Science, Assoc. Prof.
V.N. Karazin Kharkiv National University
4, Svobody sq., Kharkiv , 61022, Ukraine

ORCID: 0000-0002-7243-249X

Цитування: Комарова Т. Г. Ціннісні смисли суспільного порозуміння в Україні. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2020. Т. 23, № 1–2. С.66–72.

Citation: Komarova, T. G. (2020). Tsinnisni smysly suspilnoho porozuminnia v Ukraini [Value senses of public understanding in Ukraine]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (1–2), 66–72.

Стаття надійшла / Article arrived: 23.01.2020

Схвалено до друку / Accepted: 22.02.2020